

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки та педагогічної майстерності

ВИПУСКНА РОБОТА

на тему: **«Соціально-педагогічні умови попередження
лихослів'я у підлітковому середовищі»**

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
напряму підготовки 6.010106 Соціальна педагогіка

Виконала студентка 42 групи
напряму підготовки
6.010106 «Соціальна педагогіка2
Ланчук Ганна Іванівна

Науковий керівник кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки та педагогічної
майстерності
Залібовська-Ільніцька Зоя Володимирівна

Житомир – 2015

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичне обґрунтування соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я в підлітковому середовищі.....	6
1.1. Лихослів'я як соціальне явище: зміст і напрямки досліджень.....	6
1.2. Особливості підліткового віку щодо використання лихослів'я.....	22
1.3. Соціально-педагогічні умови попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.....	33
Висновки до розділу 1.....	43
Розділ 2. Емпіричне дослідження соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я серед підлітків.....	45
2.1. Програма дослідження соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.....	45
2.2. Аналіз дослідження соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я серед підлітків.....	48
2.3. Рекомендації майбутнім соціальним педагогам щодо попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.....	56
2.4. Закони України Про охорону праці неповнолітніх.....	59
Висновки до розділу 2.....	66
Загальні висновки.....	68
Список використаних джерел.....	70
Додатки.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зміни в сучасному суспільстві сприяють поширенню явища лихослів'я в нашому мовленні. Подвійні стандарти, девальвація моральних норм, ускладнення життя, прогрес безробіття, зростання напруженості в суспільстві призводять до зростання агресивності людей, яка, зокрема, проявляється на вербальному рівні шляхом використання в мові лайливих слів і нецензурної лексики.

Брутальний стиль спілкування стає нормою, модою для різних верств населення. Використовують нецензурну лексику на вулиці, під час роботи на виробництві, в установах, на ринках, у місцях відпочинку, у себе вдома, в присутності всіх вікових категорій людей. Лихослів'я легко переймається і прищеплюється – це ганебне явище так розрослося, що вже не усвідомлюється як девіація.

Явище лихослів'я людству знайоме здавна, однак ніколи лихослів'я не носило такого масового характеру, такого небаченого розмаху, як останнім часом. Нецензурні слова чуємо з радіо та телевізора, читаємо зі сторінок сучасних книг, журналів, газет. З'явилася навіть якась проста форма лихослів'я, коли матюки замінюються іншими словами, але перебувають у фразі на звичних місцях.

Проблема підвищення культури спілкування підрастаючого покоління завжди була актуальною, особливо в підлітковому віці. Адже підлітковий вік є перехідною ланкою від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості. Саме у цей період життя людини закладаються основи особистості, норми моралі, її здатність до адекватної оцінки суспільних процесів, вміння застосовувати набутий досвід для розгортання своєї життєдіяльності. Тобто те, що буде закладено у процесі формування особистості підлітка, буде супроводжувати людину протягом

життя і буде важко корегуватися. Тому дуже важливо, щоб у підлітковому віці заклалася правильна культура спілкування.

Проблема культури мови загалом і підліткового лихослів'я зокрема розглядалася в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників: Н. Арутюнової, Б. Баєвої, Р. Байярда, Р. Берона, Л. Долинської, М. Жинкіної, К. Лоренца, Е. Носенкової, Д. Річардсона, Г. Сагач, Н. Чепелевої, та інших.

Однак, незважаючи на наявність численних наукових доробків, присвячених проблемам вживання нецензурної лексики, спеціальних досліджень, які в достатній мірі розкривають соціально-педагогічні умови попередження лихослів'я, не виявлено. Саме тому нами вибрано тему «Соціально-педагогічні умови попередження лихослів'я у підлітковому середовищі».

Об'єкт дослідження: лихослів'я як соціально-педагогічне явище.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні умови попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.

Мета дослідження: охарактеризувати соціально-педагогічні умови, які попереджають вживання лихослів'я (ненормативної лексики) серед підлітків і розробити рекомендації для майбутніх соціальних педагогів щодо попередження лихослів'я у підлітковому середовищі

Завдання дослідження:

1. Розглянути сутність базового поняття «лихослів'я».
2. Визначити основні умови попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.
3. Розробити рекомендації майбутнім соціальним педагогам щодо попередження лихослів'я серед підлітків.

Для розв'язування поставлених завдань використано такі **методи наукового дослідження:** теоретичні (аналіз наукових джерел, синтез, узагальнення, порівняння, конкретизація), емпіричні методи (опитування, тестування).

Практичне значення дослідження: практичне застосування результатів дослідження здійснене шляхом підготовки методичних рекомендацій для майбутніх соціальних педагогів щодо попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.

Теоретичне значення дослідження: теоретично обґрунтовано й емпірично перевіряно вплив системи соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я у підлітковому середовищі.

Публікації за темою дослідження: Ланчук Г. І. Соціально-педагогічні умови попередження лихослів'я у підлітковому середовищі / Г. І. Ланчук // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. – 158 с. (Випуск 4). – С. 37–39

Структура дослідження. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (51 джерела, з них – 3 іноземною мовою), додатків (4). Загальний обсяг роботи складає 92 сторінок. Робота містить 6 рисунків автора та 5 таблиць.

Загальні висновки

На основі аналізу соціально-педагогічної літератури та проведеного дослідження щодо вивчення соціально-педагогічних умов попередження лихослів'я в підлітковому середовищі зроблено такі висновки:

1. Відповідно до першого завдання проаналізовано поняття «лихослів'я». Лихослів'я не просто набір непристойних слів, а воно є свідченням духовних, психологічних, соціальних відхилень людини. У філософії та психології це явище передають через термін «інвектива», що означає різкий викривальний виступ проти кого-небудь, чого-небудь; образлива промова, лайка, випад. Явище лихослів'я культурно обумовлене і його розвиток пов'язаний з уведенням морально-соціальних табу. Явище лихослів'я є суспільно неприйнятним, його засуджують культура, релігія, мораль. Проте воно розвивається, цим самим демонструючи десоціалізацію та декультуризацію нації, показує слабкість, зубожіння мови, аморальність мовця.

2. Проведено емпіричне дослідження з учнями, з якого було визначено, що умови вживання лихослів'я різноманітні і можуть залежати від багатьох факторів, а саме: виховання, перешкоди в діяльності, когнітивної кризи, дисгармонійності Я-образу, не сформованості мотиваційної сфери, спадкових ознак, середовища вулиці, телебачення, громадських місць та інших. Однак, визначальними умовами попередження лихослів'я серед підлітків є: умови просоціальних комунікацій в групах однолітків, врахування клімату та виховного стилю в сім'ї та забезпечення активної позиції школи, як основні інститути соціалізації дитини та фактори формування особистості.

3. На основі аналізу результатів емпіричного дослідження розроблено методичні рекомендації з попередження ненормативної лексики серед учнівської молоді на рівні батьків, учителів, учнівських груп та об'єднань. Проводити просвітницьку роботу з батьками, з досвідченими і майбутніми педагогами, реалізовувати психолого-педагогічну, корекційну і

профілактичну роботу з дітьми; організувати корекційні заняття з учнями із самоусвідомлення негативного впливу лихослів'я на життєдіяльність особистості, зниження рівня агресії, розвитку емпатії; організувати тренінги-семінари для вчителів із підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності у розв'язанні проблем професійного та неформального спілкування; проводити бесіди і роз'яснювальну роботу з батьками щодо налагодження неконфліктних і партнерських стосунків зі своєю дитиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» (Стаття 173: Дрібне хуліганство із змінами, внесеними згідно із Законом N 55/97-ВР від 07.02.97) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/kuapar/>.
2. Абульханова-Славская К. А. Социальное мышление личности / К. А. Абульханова-Славская // Современная психология: состояние и перспективы исследований. – М. : Академпроект, 2002. – С.88 – 103.
3. Ануфрієва О. В. Тенденції взаємодії засобів масової інформації з молодіжною аудиторією / О. В. Ануфрієва // Соціальна психологія. – 2005. – № 6(14). – С. 111 – 119.
4. Баронин А. С. Этнопсихология: [учеб. пособие] / А. С. Баронин. – К. : МАУП, 2000. – 116 с.
5. Битянова М. Р. Социальная психология: наука, практика и образ мыслей: учеб. пособие / М. Р. Битянова. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 576 с.
6. Буева Л. П. Человек : деятельность и общение / Л. П. Буева. – М. : Высшая школа, 1977. – 306 с.
7. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций [Текст] / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во АПН, 1960. – 518 с.
8. Гаряев П. П. Волновой генетический код: [монография] / П. П. Гаряев. – М. : Институт проблем управления РАН, 1997. – 108 с.
9. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – СПб. : Свет, 1997. – 608 с.
10. Гордин Л.Ю. Воспитание и социализация / Л.Ю. Гордин. – М. : Академия, 1997. – 243 с.
11. Донін В. М. Психологія і педагогіка життєтворчості: [навч.-метод. посіб.] / В. М. Донін. – К. : Центр навчальної літератури, 1996. – 179 с.

12. Елистратов В. С. «Сниженный язык» и «национальный характер» / В. С. Елистратов // Вопросы философии. – 1998. – № 10. – С. 55 – 63.
13. Єгонська Н. І. Криза підліткового періоду / Н. І. Єгонська // Практична психологія і соціальна робота. 2002 – № 34 (148). – С. 14 – 15.
14. Жельвис В. И. Поле брани. Сквернословие как актуальная проблема / В. И. Жельвис. – М. : Ладомир, 1997. – 346 с.
15. Жмуров В. А. Большая энциклопеди по психиатрии / В. А. Жмуров. – 2-е изд. – М. : Джан-гар, 2012. – 315 с.
16. Завражина Г. В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації): [автореф. дис. канд. філол. наук: спец. Російська мова] / Г. В. Завражина. – К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, ін-т філології, 2008. – 22 с.
17. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса. Психологическая антропология стресса / Л. А. Китаев-Смык. – М. : Акад. проект., 2009. – 943 с.
18. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка/соціальна робота: Навчальний посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверєва, С. Р. Хлебик. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
19. Козубовська І. В. Рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх: [психолого-педагогічний аспект] / І. В. Козубовська. – Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1996. – 256 с.
20. Колесников Д. В. О психологии и физиологии подростка / Д. В. Колесников. – М. : Просвещение, 1986. – 160 с.
21. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи / Т. В. Кравченко. – К. : Просвіта, 2009. – 416 с.
22. Кулаков А. Е. Лингвокультурный и коммуникативный аспекты инвективного лексического инвентаря (на материале территориальных вариантов французского языка Франции, Канады и Африки): [атореф. дис. канд. філол. наук: спец. Теория языка] / А. Е. Кулаков. Саратов: Известия Саратовского университета, 2011. – 22 с.

23. Курахіна І. І. Виховання дітей у сучасній сім'ї / І. І. Курахіна // Педагогічна газета. – 2006. – 7 липня. – С. 16 – 18.
24. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрис / Н. М. Лавриченко. – К. : Віра інсайт, 2000. – 246 с.
25. Лехина І. В. Словарь иностранных слов / І. В. Лехина, С. М. Локшиной, Ф. Н. Петрова. – М. : Советская Энциклопедия, 1964. – 784 с.
26. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика / Л. В. Мардахаев. – М. : Гардарики, 2005. – 269 с.
27. Марьенко І. С. Нравственное становление личности / І. С. Марьенко. – М. : Высшая школа, 2005. – 219 с.
28. Москаленко В. В. Соціальна психологія: [підручник] / В. В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
29. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: [учеб. для студ. вузов] / В. С. Мухина. – М. : Академия, 2002. – 456 с.
30. Мясищев В. Н. Психология отношений / В. Н. Мясищев, А. А. Бодалева. – М. : Институт практической психологии, 1995. – 356 с.
31. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.
32. Носова В. Н. Французская инвективная лексика в прагмалингвистическом и коммуникативно-дискурсивном аспектах: [автореф. дис. канд. филол. наук: спец. Романские языки] / В. Н. Носова. – Воронеж: Східноєвроп. нац. універ. ім. Лесі Українки, 2011. – 24 с.
33. О грехе сквернословия. Нецензурная брань, ее пагубная сущность. – М. : Центр «Благо», 2000. – 32 с.
34. Орбан-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія / Л.Є. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 576 с.
35. Павловський В. В. Основи ювентології: [наукова монографія] / В. В. Павловський. – К. : Дакор, КНТ, 2007. – 238 с.

36. Проколиенко Л. М. Психологическая профилактика недисциплинированного поведения учащихся / Л. М. Проколиенко, В. А. Татенко. – К. : Вища школа, 1989. – 254 с.
37. Психологический словарь / под. ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Педагогика-Прес, 1996. – 440 с.
38. Реан А. А. Социализация личности. А. А. Реан // Хрестоматия: Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – 544 с.
39. Российская Академия наук, институт социально-политических исследований: [энциклопедический словарь] / общая редакц. акад. Г. В. Рун Осина. – М. : Норма, 1995. – 939 с.
40. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. – К. : Веселка, 1998. – 214 с.
41. Словник української мови: в 11 томах. – Т.4. – К. : Наукова думка, 1973. – С. 654.
42. Фельдштейн Д. И. Психология развития личности в онтогенезе / Д.И. Фельдштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.
43. Филонова Г. Н. Формирование личности: проблемы комплексного подхода в процессе воспитания школьника / Г. Н. Филонова. – М. : Академия, 2003. – 382 с.
44. Червяк П. І. Медична енциклопедія / П. І. Червяк. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2012. – 1504 с.
45. Черниш Н. Й. Соціологія / Н. Й. Черниш. – Львів: Кальварія, 2003. – 474 с.
46. Ширококордюк Л. А. Психолого-педагогічні причини лихослів'я та особливості його прояву у шкільному середовищі: [дис. канд. псих. наук] / Л. А. Ширококордюк. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова, 2001. – 177 с.

47. Эриксон Э. Детство и общество [Текст] / Э. Эриксон. – СПб. : Речь, 2002. – 416 с.

48. Ядов В. А. Социальные и социально-психологические механизмы формирования социальной идентичности личности / В. А. Ядов. – М. : Мир России, 1995. – 282 с.

49. Baron R. The Control of Human Agression. A strategy Based on Sncompatible Responses // Agression. The Theoretical and Empirical Reviews. – 1983. – P. 85.

50. Brim O. G. Socialization through the life circle / O. G. Brim. – New York: John Wiley, 1966. – 218 p. – Режим доступа: http://www.dpiar.org/resources/pdf/edu-chi-disabil-guid-note_12_10_12.pdf. –

Назва з екрану

51. Jackson J. H. On Affectios of Speech from Disease of the Brain / J. H. Jackson. – L. : Staples Press, 1958. – 510 с.